

Шкіц до біографії Володимира Губи

Сергій Марченко

ти пропозиції від режисерів не лише ігрового кіно, а й від документалістів, науковців та майстрів мультфільму – і завжди безпомилково створював саме таку музику, яка ставала органічним складником художнього цілого.

Величезна обдарованість Губи проявилася ще й у тому, що десь від середини 1960-х він почав писати поезію. Була вона російськомовна, бо він почувався непевним у володінні мовою рідною в порівнянні з нашими поетами, його приятелями Павличком, Драчем та ін. Іноді він просив навіть мене перекласти українською той чи інший його вірш, особливо після того, як у «Всесвіті» вийшов мій переклад однієї з поем Райнера-Марії Рільке. Образний стрій його поезії відбиває чимало рис його багатогранної вдачі. Губа не володів жодною іноземною мовою, а проте деякими образами і строфікою верлібра перегукується навіть із таким американським поетом, як Вільям Карлос Вільямс, кілька віршів котрого я бачив у російських перекладах в антології американської поезії, виданій 1980 року. Втім, поезія Володимира Губи видавалася друком, і охочі можуть знайти її в бібліотеках чи, може, в Інтернеті.

Ми з Губою були в дечому натурами протилежними: я із зануренням у безкінечний світ можливостей сучасної музичної композиції ставав дедалі більшим прихильником системності, строгого контролю музичної стихії, дійшовши до вироблення власної системи та методу, і це викликало його критику, бо він, як чистий інтуїтивіст, вважав це проявом начебто слабкості й непевності себе. Хоча, будучи в доброму гуморі, він говорив про мене як про «натхненного раціоналіста».

Я ж можу сказати зі свого боку, що чисті інтуїтивісти дуже залежать від ступеня натхнення, і через це в їхньому доробку можуть з'являтися твори неяскраві, а то й просто невдалі. Це стосується й мого друга – про деякі його речі я теж висловлював критичні, в то й гострі зауваги, чого він не зносив і ніколи не міг стримано реагувати на них, чуючи це від мене чи від кого іншого.

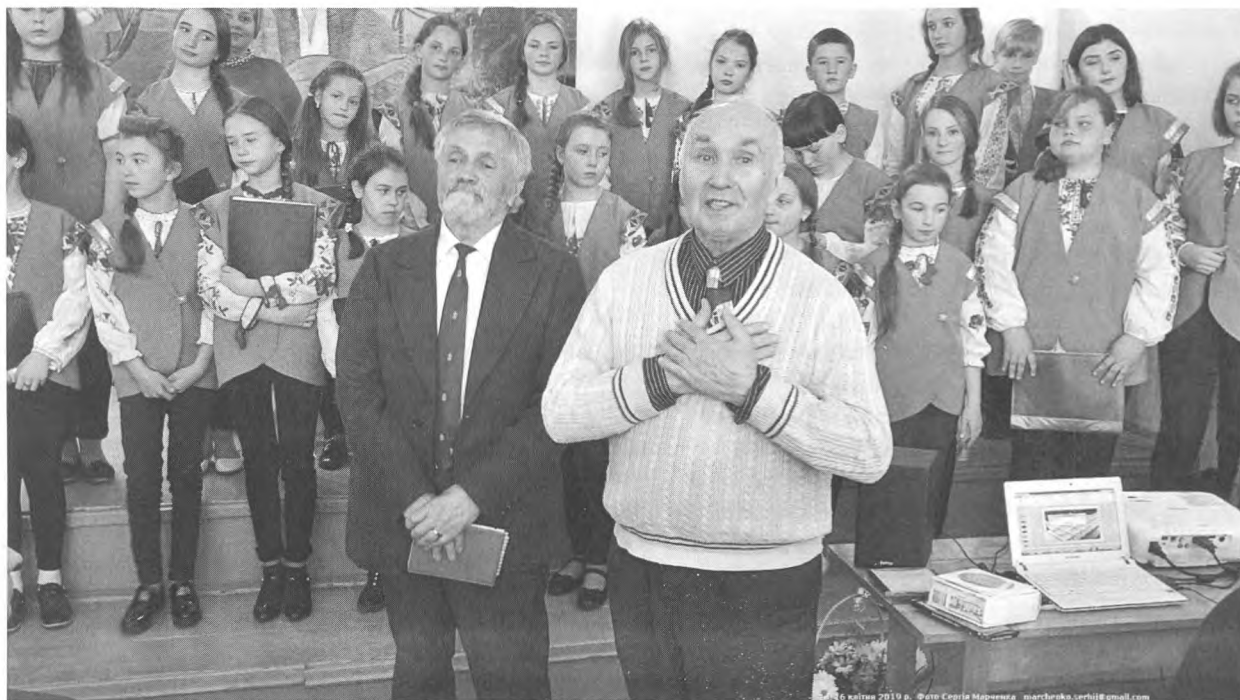
Праця в кіно в наші часи вважалася в деяких композиторських колах чистим заробітчанством, і якщо автор не працював паралельно так само активно і в царині концертної, «абсолютної», «серйозної», «академічної» музики, подібно Шнітке чи Станковичу, він втрачав повагу в очах таких снобів. Тому дехто з академічного середовища став дивитись на Губу зверхньо, як на щось маргінальне, і він через це переживав. Що в останній період життя призвело до того, що Володимир порвав будь-які стосунки зі Спілкою композиторів і перестав з'являтися в програмах фестивалів «Прем'єри сезону», не кажучи про «Київ Музик Фест». Ці гіркі переживання, можна думати, коштували йому здоров'я і сил і доправили його до фатальної хвороби... Спи спокійно, старий товаришу! Все одно Україна тебе не забула, і все найкраще, створене тобою, збережеться для прийдешності, а ті дрібниці, прикрощі повсякденності і пил доби зостануться, як ти любив говорити, «прохідними нотами», тобто тими, що минають безслідно. Залишиться те справжнє, що має тривати. І – перетривати.

США

З грудня не стало композитора Володимира Губи, і ми ще сповна не звиклися з думкою відсутності його серед нас. Автор музики до понад сотні фільмів, що з'явилися за його півстолітню співпрацю з режисерами Леонідом Осикою, Миколою Машенком, Роланом Сергієнком, Миколою Вінграновським, Олександром Муратовим, Вадимом Ілленком, Юрієм Ілленком, Михайлом Ілленком, Борисом Івченком, Романом Балаяном, Володимиром Савельєвим, Ярославом Лупієм, Володимиром Денисенком, Олександром Ітигіловим, Станіславом Клименком, Анатолієм Буковським, Наталією Мотузко, Ольгою Самолевською, Юрієм Терещенком, Леонідом Мужуком... Згадаймо й численні мультфільми з його музикою, що постали з режисерами-аніматорами Володимиром Дахном, Ніною Василенко, Борисом Храневичем, Наталією Чернишовою, Анатолієм Трифоновим, Олегом Педаном.

Два роки тому, коли маестро виповнилося 80, за неписаними канонами ювілейного жанру, мав би відбутися його авторський концерт – композитора, народного артиста України, лауреата Державної премії України імені Олександра Довженка. Пофантазуймо над його програмою: Національний симфонічний оркестр виконав би музику до «Камінного хреста», «Захара Беркута», «Данила – князя Галицького», «Гетьманських клейнодів», до анімаційних «Як козаки...» та інших численних фільмів... У другому відділі – суто музичне його Alter ego: фрагменти симфонічних творів «Слово о полку Ігоревім», «Memorial Day», «Над Бабиним Яром», «Осяяння», поема-вокаліз «Присвята Боттічеллі», «Фрески Кавказу», кантата «Одкровення Сафо»; хоча б по-одному із сімнадцяти хоралів «Силуети часу» та «Семи композицій за Дюрером»; сюїта «Присвята Стефанику», і щось із романсів на слова Шекспіра, Шевченка, Лепкого, Світличного, Стуса, Павличка; а також – із духовних композицій на теми псалмів. А ще неповторне авторське поєднання віолончелі й органа – «Fata morgana»! І на фінал – чарівні звуки ностальгійно-ніжної симфонієти для камерного оркестру «Осіньна музика», естрадно-симфонічні «Ритми весни» й хоча б фрагмент з його «Романтичної музики»¹.

¹ Сікорська І. Губа В. П. // Українська музична енциклопедія. – Т. 1. НАН України, ІМФЕ імені М. Т. Рильського. – Київ: Видавництво ІМФЕ, 2006. – С. 545–546.

Володимир Губа під час концерту дитячого хору
Музичного коледжу ім. В. Барвінського у Дрогобичі.
Фото Сергія Марченка.

Але велелюдного концерту не відбулося. Не чув, щоб планувався такий і до 75-річчя композитора. На той час Володимир Петрович викладав одну з кінодисциплін у приватному вищому навчальному закладі «Інститут екранних мистецтв» імені Івана Миколайчука, що ним керував відомий режисер, ректор і професор Володимир Григорович Горпенко (якого нині теж уже немає з нами). В останні роки свого існування цей приватний кіноінститут винаймав верхній поверх одного з коледжів на Вирлиці (я теж там викладав), і студенти та колеги надзвичайно тепло відзначили тоді 75-літній ювілей Губи.

Володимир Петрович був для студентів носієм неоціненного досвіду роботи режисера з композитором. Особливо цікавими були його практичні (схожі на священодійство) поєднання музики та шумів. Обирали сюжет (наприклад, кримінальну драму), проговорювали кадри. Володимир Петрович торкався клавіш, награвав пасажі, подавав знак одному – той ритмічно вдаряв у лунки предмети, другому – той дзичкав крізь гребінець, третій дув у паперову трубу, четвертий подавав тривожний голос. Звуки розстроєного піаніно та шумові ряди спліталися в неповторний шарм – у саундтрек детективного чи комедійного фільму. Студенти від таких занять були в захваті, хоча і не певен, що сповна усвідомлювали важливість моменту навчання, однак Володимира Петровича надзвичайно поважали. Він не любив, коли хтось казав: «Скиньте мені музику на флешку». – «Як це, скиньте? Виходить, скинути – ніби викинути у сміття? Поважайте себе, сформулюйте інакше!...» Не терпів жаргонного:

«Музшум», вважав: усе, що у фільмі звучить, окрім слів, – це і є музика. Скептично ставився до тотального захоплення молоді примітивною музикою, яка переважно і заповонила найпрестижніші зали. Не раз на вуличному переході сердився від надлишків децибел, що линули з розкішних авт, затоплюючи місто примітивними звуками: «Умц! Умц! Умц!..»

Лекції закінчувалися по третій, дорогою до метро ми заходили на каву. Якось помітили, що вулиці зарясніли рекламними постерами з Енніо Морріконе, які інформували: 3 листопада 2013 року в Києві відбудеться грандіозний концерт італійського композитора. Подумалося, а що відчуває визнаний у своїй державі композитор, коли гідний концерт, відповідний його заслугам, ніхто в державі забезпечити реально не може? А для зарубіжного маестро – будь-ласка! «Славетний композитор та диригент виступив під українське акомпанування, дав єдиний концерт у Києві, – повідомляли телеканали. – Йому 85, а він досі збирає повні зали. Серед глядачів – молоді й дорослі, вони не пошкодували від восьмисот до трьох тисяч гривень. З двохсот українських оркестрантів – італійців на сцені лише семеро, маестро привіз їх з собою. Серед виконаних композицій – найвідоміші мелодії голлівудських стрічок. Морріконе двічі виходив на біс...»². Бунюель колись зауважив, що твори іспанських письменників не згірші американських, та у світі менш відомі, бо за ними стоять американські гарма-

² Енніо Морріконе дав єдиний концерт у Києві. Випуск ТСН. «Особливе» за 4 листопада 2013 року. <https://www.youtube.com/watch?v=OaAxJmptl4>

ти. «Наші гармати» у майданному Києві 22 грудня 2013-го (це – 75-річчя Володимира Губи), як відомо, були спрямовані і проти української культури, і проти її громадян.

У будинку кіно його іноді згадували: «З нами у залі – видатний композитор Губа». Володимир Петрович вставав, вклонявся і пошепки казав: «Поки що живий...». А твори композитора публічно виконували вкрай мало. Тобто вони звучали, але переважно в запису. Вмикаєш і натрапляєш, скажімо, на котрийсь його фільм чи «Осіньню музику» як настроєвий камертон однієї з передач. Якось із одного каналу зателефонували композиторові, а відповіла дружина Людмила: просили номер паспорта та код, щоб нарахувати авторський гонорар. Перепитала: скільки? І почула: по шість гривень за хвилину. Мовляв, нічого не вдіємо, такі розцінки. До цих непорозумінь Володимир Губа ставився з гумором, по-філософськи, пам'ятаючи що й Бах свого часу потерпав, і по смерті його забули на вісімдесят років. Потребував коштів – на розвиток, на упорядкування архіву: нот, касет, бобін, книг, врешті – на лікування, та ніколи не ставив непереборних умов кожному, хто потребував його музики (хоч і мав непростий, іноді й прикрий характер). А студентам то й просто дарував її для навчальних фільмів. Якось після однієї з телепередач, де ми мали виступ, Володимир Петрович попросив мене допомогти йому занести добротну шафу, яку хтось виставив – вона стояла у дворі навпроти. Ми – у вишуканих костюмах, як для телепередачі, при краватках, – перли ту шафу через вулицю до його квартири. Він був дуже радий, бо все, що лежало на підвіконнях, столах, долі, туди поскладав.

У жовтні 2018-го Володимир Губа надзвичайно виручив нашу кіногрупу. На прохання продюсерки Світлани Щербатюк (на жаль, і її недавно не стало), мені як режисерові разом із сценаристом Славком Таранюком, актором Юрієм Рудченком і оператором, моїм старшим сином Андрієм, довелося рятувати фільм, створюваний за участі Українського культурного фонду. Ми виїхали до містечка Попасна Луганської області, а тоді й далі на схід – до музичної школи шахтарського села Гірське, де навчається пів сотні талановитих дітей, за сім кілометрів від отієї невидимої «лінії розмежування». Наш приїзд діти сприйняли надзвичайно піднесено. Кожен із нас провів майстер-клас – зі сценаристики, режисури, операторської та акторської майстерності. Участь дітей у цьому навчанні ми знімали. Та надто скупий кошторис не передбачав участі композитора. А який фільм без музики? Повернулися, телефоную Володимир Петровичу – того ж дня він приїжджає, перепрошує, що не встиг поголитися. Упродовж тижня нашої щоденної праці фільм «Мистецька школа на лінії розмежування» завершено. У схожому ритмі творилися й інші наші стрічки: «Поліські образки» (2006), «Василь Цвіркунов – лицар кіно» (2007), «Страта» (2008), ще незакінчена – «Зорові стани Валерія Курінського».

Усе ж було б несправедливо не згадати декілька ювілей-

них концертів Володимира Губи, що відбулися опісля 80-річчя композитора. 27 січня 2019 року в Національній філармонії у Києві його фортеп'янні твори блискуче виконав Євген Громов. Присутні дуже тепло сприйняли концерт, два відділи якого пройшли ніби на одному диханні. У фіналі, під бурхливими оплесками, зачитали телеграму Вірка Балея, прийшли привітати композитора і його друзі: Роман Балаян, Раїса Недашківська, Сергій Тримбач, Станіслав Чернілевський, Сергій Проскурня... Зала, на жаль, виявилася заповненою наполовину: жодних постерів цього концерту на вулицях Києва я не бачив.

Ще чотири добродійні авторські концерти та творчі зустрічі з Володимиром Губою відбулися на Львівщині (за сприяння Дрогобицької організації Національної спілки композиторів України і особисто музикознавця Володимира Грабовського). 14 квітня 2019 року – в органній залі коледжу культури і мистецтв у Самборі. Наступного дня – у Дрогобичі, в малій залі Державного музичного коледжу імені В. Барвінського, увечері – концерт вокальної, інструментальної та хорової музики в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені І. Франка. Виконавці – викладачі та студенти, університетський хор – повна зала слухачів! Останній – 16 квітня в місті Стрий, у державній музичній школі імені О. Нижанківського. Володимир Петрович вітав юних піаністів, які виконували його твори. Районне радіо і телебачення висвітлювали цю подію – відчувався державницький підхід популяризації власної культури: діти раділи, бо чи не вперше бачили видатного композитора, зворушливо грали його твори, брали автографи.

Остання кінокомпозиторська робота В. Губи – для фільму Лейта Кадума «Zoom out» («Від'їзд»). Це новий погляд французького режисера іракського походження на жорсткий релігійний конфлікт на Близькому Сході. Режисер спеціально прилетів із Парижа, щоб упродовж лютого 2020 року записати музику Володимира Губи. Лейт і раніше був знайомий із композитором, Київ йому близький, бо у 1980-х освоював тут фах на кінофакультеті, захистив дисертацію в ІМФЕ імені М. Рильського. Майже щоранку я приходив до Володимира Петровича, він грав для фільму на синтезаторі «KORG» композиції, я записував їх на цифровий рекордер. Увечері до нас приєднувався режисер – і ми рухали епізод за епізодом. На початку березня режисер відлетів. Через пандемію виробництво було зупинене, і лише тепер знову з'явилися надії на завершення цього фільму.

Поет лишається у віршах і текстах, художник – у картинах, режисер – у фільмах. Композитор – у музиці, зокрема в аудіозаписах, фільмах, нотах... До позитиву пам'яті Володимира Губи зарахуємо й поважну друковану збірку нот композитора (її буде поширено по бібліотеках України), вихід у світ якої нещодавно став можливим за сприяння КМДА. Цьому виданню Володимир Петрович був би надзвичайно радий.

16 березня 2021